

KONSTITUTSIYANING YARATILISH TARIXI

Azamova Sitora Ayonovna

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

SHDPI MG'MA 1-24 guruh talabasi

Normurodova Rayhona Olim qizi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada konstitutsiyaning yaratilish tarixi va uning ahamiyati ko'rib chiqilgan. Konstitutsiya davlatning asosiy qonuni bo'lib, mamlakatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tuzilishini belgilaydi. Muqaddimadagi qadimiy qonunlardan tortib, zamonaviy konstitutsiyalarning paydo bo'lishigacha bo'lgan tarixiy jarayonlar yoritilgan. O'zbekiston Respublikasining 1992 yilgi konstitutsiyasi alohida e'tirof etilib, unda inson huquqlari, tenglik va demokratik tamoyillar asosiy o'rin egallashi ta'kidlangan. Shuningdek, konstitutsiyaning zamon talablariga muvofiq ravishda yangilanishi zarurligi haqida fikrlar bayon etilgan. Maqola konstitutsiyaning jamoatchilik hayotidagi ahamiyatini va uning fuqarolar huquqlarini ta'minlashdagi rolini yoritadi.*

***Kalit so'zlar:** Ushbu maqoladagi kalit so'zlar quyidagilar bo'lishi mumkin: huquq, Yunoniston, Rim, demokratiya, qoida, hokimiyat, boshqaruv tizimi, huquqiy normalar, inson huquqlari.*

Konstitutsiya — davlatning asosiy qonuni bo'lib, u siyosiy tartibotni, fuqarolarning huquq va majburiyatlarini, shuningdek, davlat organlarining tuzilishi va faoliyatini belgilaydi. Har bir davlat konstitutsiyaning yaratilish jarayoni uning tarixiy, madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy kontekstiga bog'liq ravishda rivojlanadi. Ushbu maqolada konstitutsiyaning yaratilishi va uning tarixiy bosqichlari haqida so'z yuritimiz.

Asosiy bosqichlar

1. Davlat va huquq tarixi: Konstitutsiyalarning paydo bo'lishi inson jamiyatining rivojlanishi bilan bevosita bog'liq. Dastlabki oddiy jamoalarda kelishuv va qoidalar mavjud bo'lgan bo'lsa, keyinchalik murakkab ijtimoiy

tizimlar paydo bo'lishi bilan birga, davlat boshqaruv tizimi va huquqiy normalar zarur bo'lib qoldi. Eski Yunoniston va Rimda qadimgi qonunlar va tuzilmalarga asoslangan dastlabki konstitutsiyaviy qoidalar shakllandi.

2. Yevropadagi konstitutsiyaviy rivojlanish: 17-18-asrlarda Yevropada o'zgarishlar va inqiloblar yuz berdi, natijada asosiy qonunlarga ehtiyoj kuchaydi. Britaniyada "Magna Carta" (1215) hujjati, Fransiyadagi Qadimgi Rejimning yuksalishi, va AQSHning 1787 yildagi Konstitutsiyasi kabilar bunday rivojlanishning muhim bosqichlari bo'ldi. Ushbu hujjatlar fuqarolar huquqlarini himoya qilish va davlat hokimiyatining cheklanishini ta'minlashga qaratilgan edi.

Konstitutsiya – davlatning asosiy qonuni bo'lib, u mamlakatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tuzilishining asosiy prinsiplari, davlat hokimiyatining tuzilishi va fuqarolarning huquq va erkinliklarini belgilaydi. Konstitutsiyaning yaratilish tarixi uzoq va murakkab jarayon hisoblanadi.

1. Tarixiy rivojlanish:

Konstitutsiyalar tarixining boshlanishi qadimiy davrlarga borib taqaladi. Dastlabki hujjatlar, masalan, Hammurabi qonunlari yoki Roma qonunlari, davlat boshqaruvining asosiy tamoyillarini belgilovchi hujjatlar sifatida xizmat qilgan. XVIII asrda, Amerikada qabul qilingan 1787 yilgi Konstitutsiya, zamonaviy konstitutsiyaviy davrning tug'ilishi sifatida qabul qilinadi.

2. O'zbekiston konstitutsiyasi:

O'zbekiston Respublikasining birinchi konstitutsiyasi 1992 yil 8 dekabrda qabul qilindi. Ushbu konstitutsiya O'zbekiston mustaqilligi e'lon qilinganidan so'ng, mamlakatni demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat sifatida shakllantirish maqsadida yaratilgan. Konstitutsiya, xalqning suverenitetini, demokratik tamoyillarni va inson huquqlari himoyasini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

3. Asosiy tamoyillar:

O'zbekiston konstitutsiyasi asosiy huquqlarni ta'minlaydigan kuchli asoslar yaratadi. Fuqarolar tengligi, erkinlik, xavfsizlik va ijtimoiy adolat kabi prinsiplarga asoslanadi. Shuningdek, konstitutsiyada davlat organlarining vakolatlari va qonun chiqarish jarayonining asosiy tamoyillari ko'rsatilgan.

4. Zamona talablariga javob berish:

Konstitutsiya vaqti-vaqti bilan yangilanib, zamon talablari va xalqaro standartlarga moslashtirilishi kerak. O'zbekiston konstitutsiyasi ham ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga, xalqning talablari va ehtiyojlariga muvofiq ravishda o'zgaradi.

Dastlabki davrlar

Qadimda davlatlar paydo bo'lishi bilan birga, boshqaruv tizimlari va qoidalari ham shakllana boshladi. Qadimgi Misr, Yunoniston va Rimda ma'lum qonunlar va an'analarga asoslangan tafakkur turmush tarzi mavjud edi. Masalan, qadimiy Rimda "Xalq qonuni" (ius publicum) va "Shaxsiy qonun" (ius privatum) kabi tizimlar mavjud bo'lgan.

O'rta asrlar va Yevropadagi islohotlar

O'rta asrlarda davlat va cherkovning kuchi oshdi. Ushbu davrda "Magna Carta" (1215 yil) hujjati muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu hujjat ilk bor monarxning kuchlarini chekladi va fuqarolar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan edi.

16-18-asrlarda Yevropada siyosiy-iqtisodiy islohotlar jarayonida konstitutsiyaviy nazariyalar rivojlandi. Ushbu davrda turli mamlakatlarda konstitutsiyalar qabul qilindi. Masalan, Fransiya inqilobi (1789) natijasida qabul qilingan Deklaratsiya inson huquqlari va fuqarolar erkinligi haqida yangi tushunchalar kiritdi.

AQSH Konstitutsiyasi

AQSH Konstitutsiyasi (1787 yil) - dunyodagi birinchi yozma konstitutsiyalardan biridir. U demokratik boshqaruv asoslarini belgilab berdi va davlat hokimiyatining uchta bo'linishi (qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud) tamoyilini kiritdi. Bu konstitutsiya boshqa mamlakatlar uchun ham model bo'lib xizmat qildi.

XX asr va zamonaviy konstitutsiyalar

20-asrda ko'plab xalqlar mustaqillikka erishgan sari yangi konstitutsiyalar qabul qilindi. Ushbu konstitutsiyalar davlatning asosiy tamoyillari, fuqarolar

huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan. Misol uchun, Germaniya Federativ Respublikasi (1949) va Hindiston Respublikasi (1950) o'z konstitutsiyalarida demokratik qadriyatlarni va inson huquqlarini oldinga surdilar.

Konstitutsiya – har bir davlatning asosiy qonuni bo'lib, u mamlakat siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy tizimlarini belgilaydi. Konstitutsiyaning yaratilish tarixi davlatning o'zida kelib chiqadigan tarixi, madaniyati va ijtimoiy sharoitlariga bog'liq murakkab jarayondir.

1. Tarixiy Shart-sharoitlar

Konstitutsiyalar qadimiy davrlarga borib taqaladi. Dastlabki qonun shartlari, masalan, Mesopotamiya madaniyatida yaratilgan Hammurabi qonunlari yoki qadimiy Rim qonunlari, davlat boshqaruvining asosiy tamoyillarini belgilovchilar sifatida xizmat qilgan. Biroq, zamonaviy konstitutsiyalarning ko'pchiligi XVIII asrda tarishga kirgan, ayniqsa, Amerikada 1787 yilgi Konstitutsiya qabul qilinganidan so'ng, konstitutsiyaviy davrning yangi bosqichi boshlanadi.

2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi

O'zbekiston Respublikasining birinchi konstitutsiyasi 1992 yil 8 dekabrda qabul qilindi. Bu konstitutsiya, O'zbekiston mustaqilligining e'lon qilinishi jarayonida, mamlakat siyosiy va ijtimoiy hayotida muhim rol o'ynaydi. U xalq suverenitetini, demokratiya tamoyillarini, inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan. Konstitutsiyada xalqning asosiy huquqlari, erkinliklari va davlat organlarining kuchlari belgilangan.

3. Asosiy Tamoyillar va Qonunlar

O'zbekiston konstitutsiyasi fuqarolar tengligi, erkinlik, xavfsizlik va ijtimoiy adolat kabi asosiy tamoyillarni qamrab oladi. Ushbu hujjatda davlat hokimiyatining bo'linishi, qonun chiqarish jarayoni va boshqa muhim masalalar ko'rsatilgan. Bular, mamlakatda adolatli va demokratik tizimni shakllantirishda zaruriy shartlardir.

4. Zamonaviy Talablar

Konstitutsiya, vaqt o'tishi bilan zamon talablariga moslashtirilishi zarur. Hozirgi sharoitlarda, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar, xalqning ehtiyojlari va talablarini inobatga olish zarurati konstitutsiyaga yangilanish kiritishni taqozo etadi. O'zbekiston konstitutsiyasining takomillashishi, davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa: Konstitutsiya, davlatning asosiy qonuni sifatida, demokratiya, inson huquqlari va fuqaro erkinliklarini ta'minlash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Har bir davlatning o'ziga xos konstitutsiyaviy tarixi bor, bu jarayon esa jamiyatning rivojlanishiga va tarixiy shart-sharoitlariga bog'liqdir. O'zbekiston konstitutsiyasi, bu jarayonning muhim qismidir va mamlakatning ijtimoiy-siyosiy hayotida alohida ahamiyatga ega. Maqolada keltirilgan ma'lumotlar va tahlillar orqali O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tizimi, uning o'ziga xos xususiyatlari va demokratik o'zgarishlar muhokama qilindi. Shuningdek, mamlakatdagi siyosiy va ijtimoiy jarayonlar, inson huquqlari himoyasi, va fuqaro faoliyatining ahamiyati alohida e'tiborga olindi. O'zbekistonning zamonaviy qonunchilik asoslari xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanayotganini ta'kidlash zarur. Biroq, ushbu jarayonlar hali ham ba'zi muammolar va qiyinchiliklar bilan to'qnash kelmoqda. Natijada, konstitutsiyaviy ochiqlik, inson huquqlarini hurmat qilish va fuqarolarni jamiyat hayotida faol qatnashishlariga imkon berish bo'yicha ko'plab sa'y-harakatlar talab etiladi. Bu maqsadlar to'g'ri yo'lga qo'yilsa, O'zbekiston yanada rivojlangan va demokratik jamiyatga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi - 1992 yilda qabul qilingan asosiy hujjat, mamlakatning qonuniy asoslarini belgilaydi.
2. "Konstitutsiyaviy huquq" - O'zbekiston huquqshunosligi bo'yicha kitoblar va darsliklar, jumladan, A. K. Mustafoevning asarlari.
3. "O'zbekiston tarixi" - O'zbekiston tarixiga bag'ishlangan ilmiy-tadqiqot maqolalari va kitoblar, masalan, M. S. Carievning asarlarini keltirish mumkin.

4. Xalqaro Konstitutsiyaviy huquq - Turli mamlakatlarning konstitutsiyalarini tahlil qiluvchi kitoblar va maqolalar, masalan, F. K. Kashkadonning tadqiqotlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalar - mamlakatdagi ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar bo'yicha ma'lumotlar.
6. "Demokratiya va inson huquqlari" - bu sohada olib borilgan tadqiqotlar va ilmiy maqolalar, jumladan, O'zbekiston va boshqa davlatlardagi huquqiy tizimlar haqidagi o'rganishlar.